

Cens de grans àguiles

Censos de *Silene diclinis*

Inspeccions en tendes d'animals

Control de tortugues d'aigua exòtiques

Revegetació de la senda del pic Penyagolosa

Campanya sobre meduses 2009

El noticiari del Banc de Dades

La distribució de la biodiversitat

Electrocucions 2009

Reproducció de les aus estepàries

Exposició sobre *Cistus heterophyllus*

Nova estratègia en la conservació de la fotja banyuda

Hàbitats singulars

Els algepsars

Noves citacions d'espècies de flora amenaçades

Espècies invasores

Murdannia spirata, nova espècie per a la flora europea

VII reunió estatal de cranc de riu autòcton

Estudi de plantes amenaçades de la Tinença de Benifassà

I reunió del Mediterrani espanyol de tortugues marines

Banc de Germoplasma. Període 2008-2009

Noves publicacions

Projecte ripidurable

Si vols subscriure't a **BIOdiversitat**, envia un missatge indicant ALTA en l'assumpte a l'adreça electrònica: infobiodiversitat@gva.es

Inspeccions en tendes d'animals

En el context del programa d'actuacions per al control i l'eradicació de la tortuga de Florida als aiguamolls de la Comunitat, s'ha realitzat un programa d'inspeccions en botigues d'animals durant els anys 2006, 2007 i, finalment, en 2009.

La campanya de 2009 va ser realitzada durant els mesos d'abril i maig per part de tècnics de la Conselleria de Medi Ambient, Aigua, Urbanisme i Habitatge i agents de la Unitat de Medi Ambient de la Policia Nacional destinada a la Comunitat Valenciana. La finalitat de la campanya d'inspecció era, com en anys anteriors, comprovar la presència o no als comerços d'espècies tutelades com la tortuga de Florida (*Trachemys scripta*), la cotorra grisa (*Myopsita monachus*) i la cotorra de Kràmer (*Psittacula krameri*), i avaluar la comercialització d'altres espècies amb potencial invasor com l'ós rentador (*Procyon lotor*) o el bec de corall senegalès (*Estrilda astrild*). S'han inspeccionat un total de 50 establiments, 12 a la província de Castelló, 17 a València i 21 a Alacant (vegeu la taula 2).

Tots els exemplars de tortuga de Florida (trobat en 6 de les 50 tendes visitades), cotorra grisa i cotorra de Kràmer, com també un exemplar de la tortuga d'aigua ibèrica (*Mauremys leprosa*) d'un establiment d'Alacant, van ser confiscats i traslladats als centres de recuperació de fauna d'Alacant i València.

Censos de *Silene diclinis*

Vicente del Toro

Silene diclinis (espècie catalogada com a vulnerable en el Catàleg valencià d'espècies de flora amenaçades i en perill segons la Llista roja 2008 de la flora vascular espanyola) és l'única espècie catalogada de la qual es disposa de censos parcials de suficient antiguitat, que es remunten a la dècada de 1970. Es tracta de l'única planta valenciana que figurava en la primera edició (1979) de la Llista roja mundial de plantes de la UICN (Unió Internacional per a la Conservació de la Natura).

Des de 2005, el Servei de Biodiversitat desenvolupa el treball de cens de l'espècie analitzant i comparant les dades històriques a partir de manuscrits de censos dels anys 70 i 80 del segle passat.

L'any 2005 es van fer visites a les zones indicades als manuscrits buscant, també, noves localitats. El 2008 es van fer visites novament per a posar a punt el mètode de cens, i el 2009 s'ha desenvolupat un rastreig intensiu revisant totes les localitats prèviament indicades per altres autors i buscant noves àrees, seleccionant les zones de busca a partir de les zones òptimes per a l'espècie.

El rastreig ha permès incrementar en un 75% el nombre d'exemplars censats, que correspon a 1.942 plantes més (vegeu la taula 1). Malgrat les dades indicades, ha de ressenyar-se que diverses poblacions tenen efectius en estat crític: 9 de les 18 poblacions tenen menys de 100 exemplars. El cens realitzat no permet encara categoritzar l'espècie com a vulnerable en la Llista roja nacional, sinó que ha de romandre provisionalment com en perill.

Taula 1. Comparació de les dades dels censos de 1996 i 2009

Nombre exemplars	1996	2009	Variació absoluta	Variació relativa
Masculins	1.277	2.242	+965	+75,57%
Femenins	1.297	2.205	+908	+70,01%
Sense flor	0	450	+450	--
Suma completa d'exemplars	2.787	4.516	+1.942	+75,44%

Taula 2. Tendes visitades i espècies tutelades o amb potencial invasor trobades

Província	Tendes visitades	Tortuga de Florida	Cotorra grisa	Cotorra de Kràmer	Ós rentador	Bec de corall senegalès
Castelló	12	22	0	0	0	0
València	17	48	1	0	1	11
Alacant	21	53	1	4	0	1
TOTAL	50	123	2	4	1	12

Cens de grans àguiles

Les grans àguiles (àguila de panxa blanca, *Hieraetus fasciatus*, i àguila reial, *Aquila chrysaetos*) patiren un fort descens poblacional en la dècada dels anys 80 del segle passat, tot i que actualment, ambdues espècies presenten una tendència a l'estabilització, i fins i tot amb increments puntuals en el cas de l'àguila reial. Les principals causes d'aquella regressió van ser la persecució directa, la degradació de l'hàbitat, la disminució de les preses i l'electrocució en línies elèctriques. Per aquesta raó, durant 2009 s'ha realitzat un cens a les províncies de València i Alacant per a determinar l'àrea de distribució i calcular uns paràmetres reproductors que ens permeten comparar-los amb anys anteriors i posteriors. A més, s'ha recollit informació sobre la reproducció de part de la població de la província de Castelló a fi de tenir una visió general de la situació a la Comunitat.

Quant a l'àguila de panxa blanca, se n'han censat 62 parelles a les províncies d'Alacant i València. D'aquestes, n'han nidificat amb èxit 42, les quals han tret avant 64 polls (vegeu la taula 3). D'altra banda, s'han censat 50 parelles d'àguila reial, de les quals 23 han nidificat amb èxit amb un total de 35 polls volanders.

Quant a la província de Castelló, s'ha realitzat un seguiment parcial de 17 parelles d'àguila de panxa blanca que han tret avant 20 polls, i de dues parelles d'àguila reial de les quals només una s'ha reproduït amb èxit traient avant un poll.

Amb aquest treball, fruit de la coordinació d'agents ambientals, tècnics de protecció d'espècies, centres de recuperació, tècnics del PN de la Serra d'Espadà i l'Equip de Seguiment de Fauna, podem dir que, a falta d'una millor prospecció a la província de Castelló, a la Comunitat apareixen, com a mínim, 79 parelles d'àguila de panxa blanca i 52 d'àguila reial.

Benjamín Albiach

Àguila reial

Taula 3. Resultat del cens d'àguila de panxa blanca i àguila reial a les províncies de València i Alacant

Àguila de panxa blanca	Alacant	València	Total
Parelles censades	21	41	62
Parelles que han nidificat amb èxit	17	25	42
Nombre de polls volanders	25	39	64
Proporció de parelles amb èxit	80,95	67,6	72,41
Àguila reial	Alacant	València	Total
Parelles censades	20	30	50
Parelles que han nidificat amb èxit	5	18	23
Nombre de polls volanders	8	27	35
Proporció de parelles amb èxit	33,33	64,2	53,0

Control de tortugues d'aigua exòtiques

La tortuga de Florida (*Trachemys scripta elegans*) està afectant greument la composició, l'estructura i el funcionament dels ecosistemes d'aigua dolça valencians. Entre altres factors, és la causa de la regressió de les tortugues d'aigua autòctones com ara la tortuga d'aigua europea (*Emys orbicularis*),

espècie vulnerable segons el Catàleg valencià d'espècies de fauna amenaçades. Atés el problema, el Servei de Biodiversitat va encetar l'any 2003 el control de les poblacions de la tortuga de Florida allà on la seua presència silvestre és un problema per a la tortuga d'aigua europea.

Des de l'any 2003 s'han capturat un total de 4.837 exemplars de tortuga de Florida (vegeu taula 4). Aquestes dades preocupants comencen a ser més positives ja que des de 2007 ha disminuït (malgrat el major esforç d'eradicació) en un 8% el nombre de tortugues exòtiques capturades. En algunes localitats aquesta reducció és més important. En el cas de la marjal de Peníscola la reducció de captures respecte del màxim de 2006 és del 50%, mentre que als estanys d'Almenara la reducció és del 39% respecte del màxim de 2006. D'altra banda, s'ha realitzat un control dels nius de tortuga de Florida als estanys d'Almenara, i des de 2006 s'hi han retirat 938 nius, amb 8.891 ous.

Taula 4. Individus de tortuga de Florida capturats per localitat i any.

Localitat	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	TOTAL
Marjal de Peníscola	23	81	25	252	61	170	126	738
Marjal de Castelló	--	--	--	--	--	--	136	136
Hort de Miralles	3	5	--	43	--	--	19	70
Marjal de Nules	3	0	0	--	--	22	20	45
Canals de Moncofa	--	--	9	3	--	--	--	12
Estanys d'Almenara	45	68	66	265	185	183	162	974
Marjal dels Moros	8	8	8	--	34	12	--	70
Rafalell i Vistabella	--	--	--	--	4	1	0	5
Sant Llorenç (Cullera)	2	7	2	--	194	38	23	266
Marjal de Tavernes	--	1	--	--	--	--	--	1
Desembocadura riu Xeraco	0	0	1	--	0	0	4	5
Marjal de la Safor	20	83	75	--	288	390	365	1221
Ullal de l'estany del Duc	244	--	--	393	251	104	52	1044
Marjal de Pego-Oliva	3	11	12	30	26	--	46	128
Desembocadura riu Racons	2	1	0	--	--	--	7	10
Altres localitats	--	--	20	6	15	81	--	43
TOTAL	353	265	218	992	1043	1001	963	4835

Revegetació de la senda del pic Penyagolosa

Tècnics del Parc Natural del Penyagolosa constataren la pèrdua de la senda original de pujada al pic Penyagolosa al tram final i l'obertura de noves sendes que havien degradat la sensible vegetació d'alta muntanya d'aquesta zona. Per a solucionar el problema es posaren en contacte amb el Servei de Biodiversitat, i tècnics del CIEF realitzaren el treball següent:

En primer lloc, es va realitzar un estudi fitosociològic de la vegetació de la zona per a determinar les espècies i la proporció, i així determinar amb quines espècies revegetar cada zona.

Una de les comunitats vegetals delimitades amb més interès conservacionista correspon a l'associació *Erodio-Erinaceetum*, vegetació típica de l'alta muntanya, que al Penyagolosa apareix ocupant els enclavaments més alts del cim. Aquesta comunitat es desenvolupa on la duresa del clima no permet la vegetació arbòria. Es tracta de plantes xicotetes adaptades a la forta irradiació solar, el vent, les gelades, l'estrès hídric, etc. En aquesta comunitat apareixen un elevat nombre d'espècies d'alt interès conservacionista, amb espècies molt rares en el context de la flora valenciana, i fins i tot ibèrica.

Els treballs els va efectuar durant la tardor de 2009, personal del CIEF, de la Brigada de Biodiversitat de Castelló i de la Brigada del Parc Natural del Penyagolosa. A la taula 4 s'indiquen les plantes produïdes per a la revegetació a cadascuna de les comunitats delimitades.

Taula 5. Espècies produïdes per a la fase de revegetació al pic del Penyagolosa

Espècies	Nre. planta	Lloc de producció	Associació
<i>Acer opalus</i>	15	Viver Penyagolosa	<i>Violo-Quercetum valentinae</i> i <i>Salvio-Aphyllantheum pinetosum</i>
<i>Amelanchier ovalis</i>	60	Viver Penyagolosa	<i>Violo-Quercetum valentinae</i> i <i>Salvio-Aphyllantheum pinetosum</i>
<i>Anthyllis montana</i>	18	Hivernacle CIEF	<i>Violo-Quercetum valentinae</i> i <i>Salvio-Aphyllantheum pinetosum</i>
<i>Potentilla cinerea</i>	1	Umbracle CIEF	<i>Violo-Quercetum valentinae</i> i <i>Salvio-Aphyllantheum pinetosum</i>
<i>Potentilla cinerea</i>	70	Viver Penyagolosa	<i>Violo-Quercetum valentinae</i> i <i>Salvio-Aphyllantheum pinetosum</i>
<i>Rosa agrestis</i>	40	Viver Penyagolosa	<i>Violo-Quercetum valentinae</i> i <i>Salvio-Aphyllantheum pinetosum</i>
<i>Rosa pimpinellifolia</i>	10	Viver Penyagolosa	<i>Violo-Quercetum valentinae</i> i <i>Salvio-Aphyllantheum pinetosum</i>
<i>Salvia lavandulifolia</i>	1200	Viver Penyagolosa	Talussos de la pujada al pic
<i>Sideritis vigoii</i>	20	Viver Penyagolosa	<i>Erodio-Erinaceetum</i>
<i>Thymus godayanus</i>	60	Viver Penyagolosa	<i>Erodio-Erinaceetum</i>
<i>Thymus pulegioides</i>	140	Viver Penyagolosa	Talussos de la pujada al pic i <i>Violo-Quercetum valentinae</i> i <i>Salvio-Aphyllantheum pinetosum</i>
<i>Erodium celtibericum</i>	5	Hivernacle CIEF	<i>Erodio-Erinaceetum</i>
Total	1639		

En aquest estudi, encarregat a l'Institut d'Ecologia Litoral, es recullen les conclusions de la campanya informativa realitzada en 2009 sobre meduses i els avisos a les platges i picadures.

La campanya es va realitzar a principis d'estiu per mitjà d'un tríptic informatiu sobre els motius de la proliferació de les meduses i les diferents espècies més comunes a les platges valencianes: la barqueta (*Velella velella*), la medusa ou fregit (*Cotylorhiza tuberculata*), el borm blau (*Rhizostoma pulmo*), el borm radiat (*Chrysaora hysoscella*) i la medusa luminiscent (*Pelagia noctiluca*). També, encara que rara, es va incloure per la seua perillositat la caravel·la portuguesa (*Physalia physalis*). La difusió del tríptic es va fer entre clubs de busseig, confraries i federacions de pescadors i clubs nàutics.

Posteriorment es va remetre als 56 ajuntaments costaners de la Comunitat, afegint unes fitxes perquè les emplenaren els responsables dels serveis de salvament i socorrisme, i obtenir informació de les observacions de meduses i les picadures a les platges valencianes.

En total es van rebre rebut un total de 823 observacions de meduses. Quant a les picadures, s'han quantificat un total de 20.988 picadures, de les quals el 88% correspon a meduses, principalment de les espècies dominants al juliol i agost, *Rhizostoma pulmo* i *Pelagia noctiluca*. Un 11% de les picadures corresponia al peix aranya (*Trachinus* spp.).

S'ha constatat la presència de meduses a tots els mesos de l'estiu, si bé els màxims es donen al juliol i agost, amb la major presència de les espècies *Rhizostoma pulmo* i *Pelagia noctiluca*. Amb major protagonisme a l'octubre es troba *Cotylorhiza tuberculata*. I només ocasionalment, a zones amb algues, es va trobar la presència d'*Olindias phosphorica* durant el mes d'agost. Tan sols es va registrar una observació de caravel·la portuguesa a les costes valencianes durant l'estiu. No es va produir cap avís de presència de la vespa de mar (*Carybdea marsupialis*) de la qual en anys anteriors se n'havia detectat una colònia a les costes del nord d'Alacant.

El noticiari del Banc de Dades

La distribució de la biodiversitat

El Banc de Dades de la Biodiversitat de la Comunitat Valenciana (BDB) és la major plataforma de recopilació de dades sobre la distribució geogràfica de les espècies silvestres de la Comunitat. Des de la seua creació en novembre de 2003, reuneix informació de 15.624 espècies de fauna, flora i fongs, de les quals es disposa de 550.611 registres georeferenciats (dades a novembre de 2009).

Amb les dades recollides s'ha fet una anàlisi per a avaluar el coneixement, la riquesa d'espècies i el valor de la biodiversitat a escala municipal. Aquesta recopilació permet oferir una anàlisi sobre la distribució de la biodiversitat i del valor per a la conservació del territori valencià. No obstant això, les dades no reflecteixen la riquesa real en espècies del territori, sinó que corresponen a la informació disponible en el BDB (per exemple, hi ha molta més informació sobre vertebrats que sobre invertebrats, que són molt més nombrosos, o, curiosament, hi ha menys informació sobre espècies comunes que sobre espècies rares, atesa l'existència de programes de seguiment adreçats a aquestes últimes).

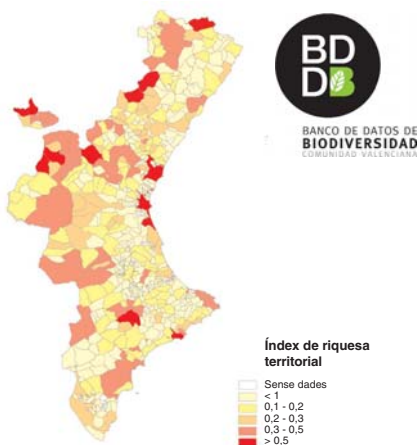

Figura 1. Riquesa per unitat de superfície d'espècies prioritàries per terme municipal

D'aquesta anàlisi s'han obtingut diferents índex com ara l'índex de riquesa d'espècies: total d'espècies registrades a cada terme municipal. A la taula 6 es mostra el valor d'aquest índex als 20 municipis de major puntuació, mentre que a la figura 1 es mostra l'índex de riquesa territorial que indica la riquesa per quadrícula 1x1 km assignada a cada terme municipal.

Taula 6. Els 20 termes municipals amb major diversitat coneguda d'espècies

Núm.	Terme municipal	Nombre d'espècies
1	Alcoi	1643
2	Vilafermosa	1112
3	Vistabella del Maestrat	1111
4	la Pobla de Benifassà	1003
5	Castielfabib	915
6	Toixa	882
7	València	876
8	Benidorm	873
9	Andilla	866
10	Sagunt	836
11	Sinarques	833
12	Pina	765
13	Morella	755
14	Dénia	754
15	Xàbia	751
16	la Pobla de Sant Miquel	708
17	Xelva	703
18	Ademús	700
19	Alpont	672
20	Ares del Maestrat	672

Taula 7. Nombre d'electrocucions per espècie

Espècie	Nombre d'electrocucions
<i>Bubo bubo</i>	59
<i>Falco tinnunculus</i>	57
<i>Hieraaetus fasciatus</i>	9
<i>Buteo buteo</i>	8
<i>Hieraaetus pennatus</i>	7
<i>Strix aluco</i>	4
<i>Aquila chrysaetos</i>	3
<i>Gyps fulvus</i>	3
<i>Accipiter nisus</i>	2
Aguila no identificada	2
<i>Circaetus gallicus</i>	2
<i>Falco subbuteo</i>	2
<i>Asio flammeus</i>	1
<i>Tyto alba</i>	1
<i>Ciconia ciconia</i>	3
<i>Columba palumbus</i>	2
<i>Columba livia var. domestica</i>	1
<i>Ardea cinerea</i>	1
<i>Genetta genetta</i>	4
<i>Sciurus vulgaris</i>	1

Electrocucions 2009

En 2009 es van registrar 172 electrocucions de fauna salvatge a la Comunitat Valenciana. En la major part dels casos es va tractar d'aus rapaces (160), i la resta eren altres grups d'aus (7) i mamífers (5). En 81 ocasions es va poder localitzar amb precisió el suport causant de l'electrocució.

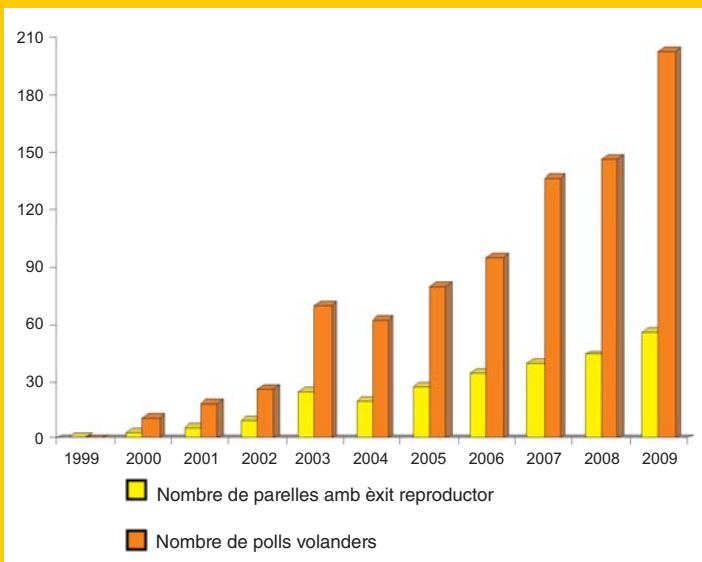
Ducs (59) i xoriguers (57) encapçalen la llista de les espècies més afectades, i entre ambdues sumen quasi el 70% de totes les electrocucions. Cal destacar l'aparició de 9 exemplars electrocutats d'àguila de panxa blanca (8 a la província d'Alacant i 1 a València), i també 3 d'àguila reial (tots a la província de València).

Reproducció d'aus estepàries 2009

Des de l'any 1997, el Servei de Biodiversitat estudia les aus estepàries del nostre territori. En 2005 es va publicar el Pla d'acció per a la conservació de les aus de les estepes cerealistes amb la declaració de 3 zones d'especial protecció per a les aus (ZEPA) per a les aus estepàries (vegeu la figura 2). A continuació es mostren els resultats de la reproducció d'aquestes aus per a l'any 2009.

Xoriguer menut

Aquest xicotet rapaç, actualment en perill d'extinció, va ser el rapaç més nombrós a Espanya fins a la meitat del segle XX. A la Comunitat l'última parella, abans de l'extinció, es va situar a la plaça de bous de Villena al voltant de 1970. En 1997 va començar un projecte de reintroducció per a recuperar les poblacions anteriors de l'espècie. En 2009 s'ha censat el màxim de parelles reproductores des de l'inici de la seua recuperació: 56 parelles amb 203 polls volanders.

Sisó

En l'actualitat, a penes queden 400.000 sisons arreu del món, repartits entre Espanya, França, Itàlia, Rússia i el Kazakhstan. A la Comunitat Valenciana és una au escassa. Des que van començar els censos en 2003, amb 29 territoris, 2009 ha sigut l'any amb més territoris de reproducció censats, amb 37.

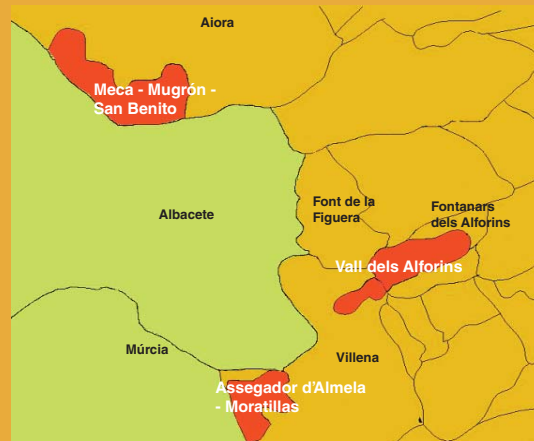
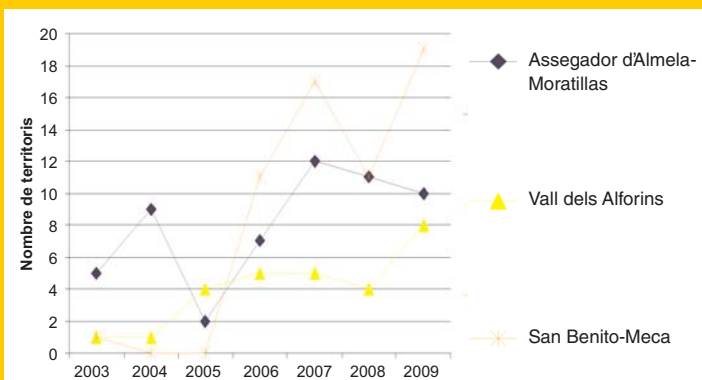
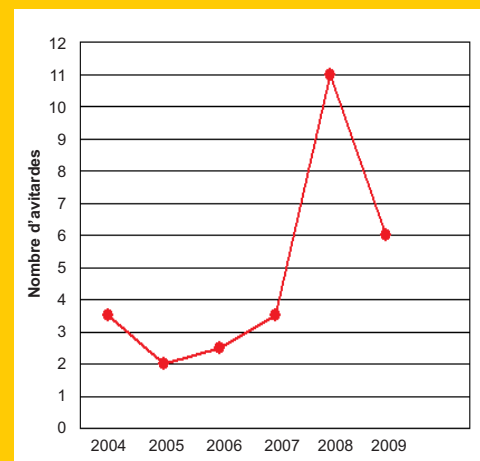

Figura 2. Zones d'especial protecció per a les aus de la Comunitat Valenciana per a les aus estepàries

Avitarda

La península Ibèrica és la principal reserva mundial d'aquesta espècie amb més de la meitat de les 45.000 avitardes que queden actualment al planeta. A la Comunitat és escassa, i en 2009 se'n van censar 6 femelles, amb 3 polls, a la zona Meca-Mugarón-San Benito, a la Vall d'Aiora. En aquesta zona s'han vist grups de fins a 40 exemplars, a més dels individus solitaris que acudeixen ocasionalment als Alforins.

Ganga ortega i ganga ibèrica

La ganga ibèrica manté una xicoteta població reproductora de 20-30 aus a la zona de Moratillas-Almela (Villena), a l'igual que en 2008. Quant a la ganga ortega, en 2009 es va estimar una població entre 80 i 120 exemplars, en comptes dels 100-135 de 2008.

Exposició sobre *Cistus heterophyllus*

Recentment es va inaugurar l'exposició dedicada a *Cistus heterophyllus* a la Poble de Vallbona, localitat que sembla que conserva l'únic exemplar genuïnament pur de l'espècie a Europa, atès que els exemplars de poblacions tant natives com reintroduïdes a Cartagena sembla que tenen en tots els casos algun tret d'hibridació amb *Cistus albidus*.

L'exposició, en format bilingüe, ha sigut editada per l'Associació de Naturalistes del Sud-est (ANSE) amb la col·laboració de les conselleries amb competències en conservació de flora silvestre de la Comunitat Valenciana i la Regió de Múrcia.

Aquesta exposició s'ha traslladat posteriorment a Cartagena, localitat en què va ser inicialment recol·lectada la planta a principis del segle XX per Jiménez Munuera, material que Carlos Pau va batejar com *Cistus carthaginensis*, recombinat posteriorment pels doctors Manuel B. Crespo i

Gonzalo Mateo com *Cistus heterophyllus* subsp. *carthaginensis*.

Antonio Navarro Cano, principal expert en el coneixement de *C. heterophyllus* i coautor de l'exposició, presenta l'exposició en la inauguració

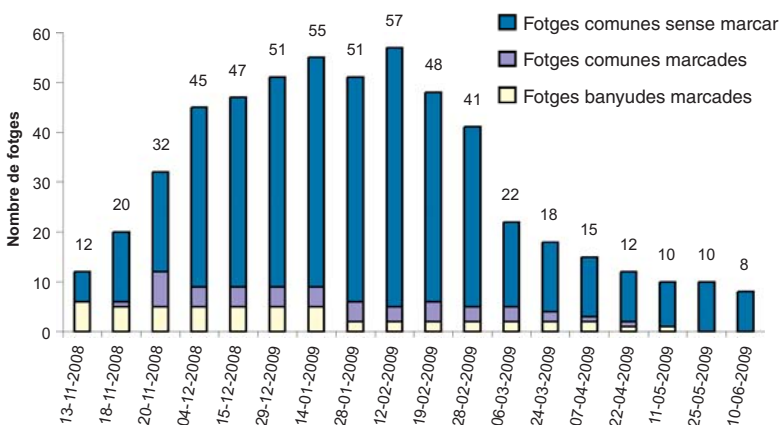
Nova estratègia en la conservació de la fotja banyuda

Des de 1999, la Generalitat Valenciana treballa en la conservació de la fotja banyuda (*Fulica cristata*) espècie catalogada en perill d'extinció segons el Catàleg valencià d'espècies de fauna amenaçades. Aquesta espècie es va extingir als aiguamolls valencians a finals del segle XIX, per la qual cosa es va encetar en 1999 un programa de cria en captivitat al Centre de Recuperació de Fauna la Granja del Saler, i des d'aleshores s'han alliberat els juvenils criats.

En la temporada de caça 2004-2005, d'acord amb la Federació Valenciana de Caça, es va declarar una moratòria en la caça de la fotja comuna, ja que les fotjes banyudes formen bàndols comuns amb aquestes a l'hivern. D'altra banda la fotja comuna (*Fulica atra*) també havia experimentat un clar descens en el nombre d'exemplars en els últims anys.

La moratòria, aplicada a les províncies de Castelló i València i al terme municipal de Pego a Alacant, es va prorrogar durant els tres anys següents fins a la temporada de caça 2007-2008. Durant aquest temps s'ha combinat la moratòria de caça amb estudis sobre l'espècie i el seu hàbitat per a estudiar l'impacte de la caça. Els resultats semblen indicar que la caça és un factor que afecta a les poblacions, però no són concloents. Així, atès que el 80% de les fotjes comunes es concentren en àrees amb aliment a l'hivern, es va posar en marxa una nova estratègia: la creació d'un bàndol de fotjes comunes a una zona sense caça al qual pogueren afegir-se les fotjes banyudes. Es van escollir les

llacunes de la Marjal dels Moros, on es van col·locar esquers, es van alliberar fotjes marcades amb collars de lectura a distància i es va aportar menjar suplementari (arròs) durant els anys 2008 i 2009. Com s'observa en la figura, el resultat és satisfactori ja que es produeix un augment progressiu de fotjes des que s'inicia l'aportació d'aliment i la solta de fotjes marcades fins a un màxim de 57 exemplars en acabar l'època de caça (en 2008 es va aconseguir un màxim de 151 individus), disminuint progressivament a causa dels moviments prenupcials a l'inici de la primavera. En 2009 es va decidir alliberar tres parelles de fotja banyuda a causa de l'èxit obtingut l'any anterior, en el qual es va alliberar una parella que arribà a reproduir-se a la primavera. Si aquesta experiència resulta positiva, es podrà estendre a altres zones.

Hàbitats singulars

Els algepsars

Distribució geogràfica

Hàbitat present a zones amb sòls rics en algeps més o menys purs fins margues algepsades i altres substrats mixtos. A la Comunitat Valenciana ocupa el 15% del territori, en una àmplia gamma de zones climàtiques i altituds, la qual cosa comporta l'existència de molts tipus d'estepes sobre algeps, encara que els més comuns es donen a les zones continentals de l'interior de les províncies d'Alacant i València.

Flora

La vegetació típica dels algepsars és extremadament rica en elements endèmics, de port herbaci o arbustiu. Aquestes estepes estan dominades per una o més espècies com *Ononis tridentata* var. *edentula* o *Gypsophila struthium* subsp. *struthium*. Junt amb els tàxons anteriors, i de vegades com a elements dominants, apareixen una àmplia gamma d'elements endèmics en què destaquen diverses espècies del gènere *Limonium*, *Launaea pumila* o formes locals de *Moricandia moricandioides* (encara en fase de caracterització taxonòmica). En zones de més pluviometria apareixen plantes com *Dorycnium pentaphyllum* o *Anthyllis cytisoides*, mentre a zones més eixutes o continentals apareixen tàxons com *Helianthemum squamatum*, *Fumana hispidula* o *Herniaria fruticosa*. Finalment, a la zona més meridional els algepsars s'enriqueixen d'espècies d'òptim alacantí com ara *Teucrium libanitis* o *Anthyllis terniflora*.

Amenaces

Com altres paisatges d'algeps, que confereixen aspecte estepari i accepten amb dificultat la revegetació arbòria artificial, els algepsars han sigut sovint objecte d'escassa estima popular i forta degradació ambiental, i aquesta és particularment irreversible en el cas de les extraccions mineres d'àrids a cel obert, o en la instal·lació d'abocadors de residus sòlids prop de grans entorns urbans, activitat per la qual els algepsars són especialment apreciats per la per l'alta impermeabilitat que presenten. Les ocupacions i transformacions agràries, l'acumulació de fems en forma d'abocadors incontrolats, o l'expansió industrial i residencial han afectat notablement els algepsars pròxims a nuclis habitats; als de zones forestals i preforestals, les activitats esportives motoritzades, de molt difícil control, han comportat també la pèrdua qualitativa de molts enclavaments d'alta qualitat botànica.

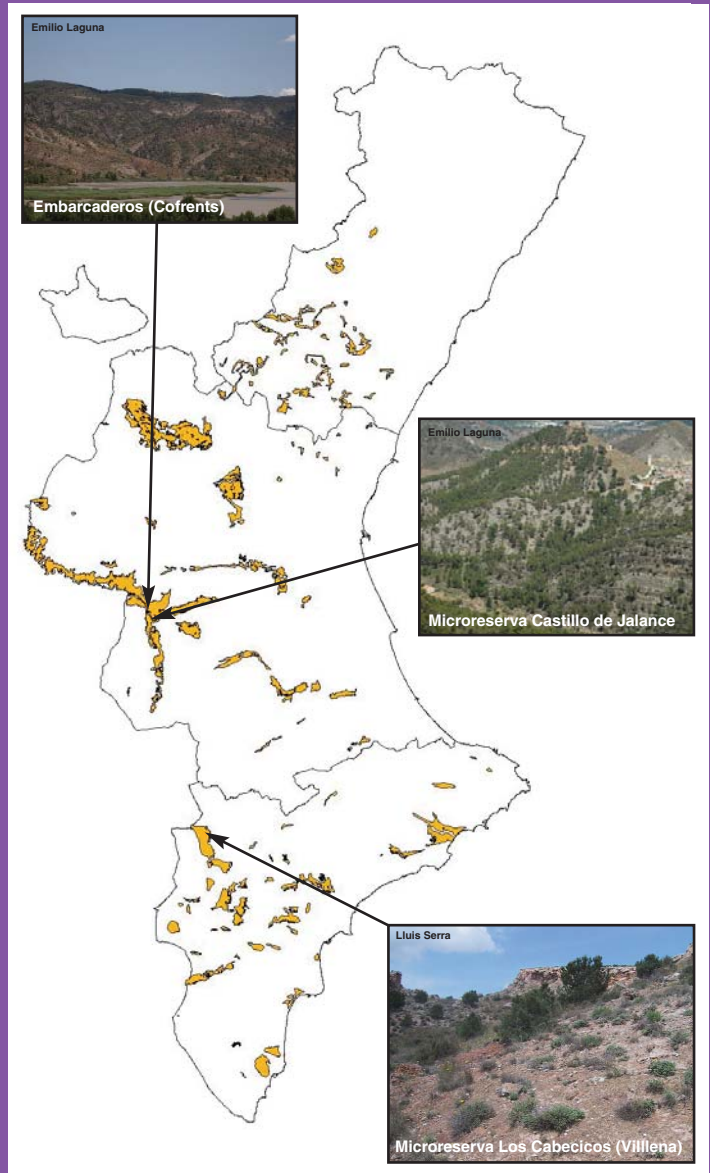

Figura 3. Distribució dels algepsars a la Comunitat Valenciana

Fauna

Les estepes comparteixen amb altres paisatges continentals la presència d'espècies rares o en perill com són les aus estepàries: xoriguer menut, sisó, torlit, avitarda, gangues, etc. que busquen en aquestes zones les seues principals preses: els insectes (molt abundants en aquest hàbitat). A més, es poden observar altres vertebrats d'espais oberts com el conill o la llebre. Entre els invertebrats, encara poc estudiats, destaca el rar aràcnid *Paucetia viridis*.

Briòfits i líquens

Els sòls d'algeps es troben sovint coberts de costres de briòfits i líquens d'un conjunt d'espècies de gran interès, moltes endèmiques (fenomen molt rar en fongs liquenitzats). Destaquen espècies com *Fulgensia desertorum*, *Fulgensia poeltii*, *Diploschistes diacapsis*, *Acarospora placodiiformis*, *Acarospora nodulosa* var. *reagens*, *Psora saviczii*, *Squamarina lentigera*, o *Toninia sedifolia*.

Protecció

Les formacions vegetals dominants dels algepsars corresponen a *Limonietalia* i *Gypsophiletalia*, hàbitats prioritaris d'interés comunitari a escala europea (Directiva 92/43/CEE). Ambdós hàbitats també gaudeixen de mesures de protecció preventiva en el Decret 70/2009, del Consell de la Generalitat, sota la figura d'hàbitats protegits.

Els grans algepsars del Cabriol, tant en la part manxega com en la valenciana, gaudeixen de figures de protecció territorial de gran extensió per mitjà de parcs o reserves naturals, i diverses microreserves botàniques permeten la conservació puntual de poblacions ressenyables de les plantes més amenaçades. Són molts importants els projectes d'informació, formació i educació ambiental, a fi d'aconseguir majors cotes d'acceptació social del valor dels algepsars. Un exemple rellevant és el de la microreserva Miramontes (Villena), on el seu propietari ha establert un itinerari autoguiat referit específicament als algeps i el seu valor científic, que conté una rocalla que mostra les principals espècies vegetals de l'hàbitat.

Noves citacions d'espècies de flora amenaçades

Des de la publicació del decret pel qual es creava i regulava el Catàleg valencià d'espècies de flora amenaçades, al maig del 2009, els treballs de prospecció del territori per a la troballa de noves citacions i poblacions de les espècies més amenaçades de la Comunitat Valenciana han donat bons resultats (vegeu la taula 8). En total s'han trobat 55 noves citacions per a les espècies catalogades dins de l'annex I. D'aquestes, 10 noves poblacions corresponen a un total de 7 tàxons catalogats com a espècies en perill d'extinció: *Achillea santolinoides*, *Anarrhinum fruticosum*, *Limonium lobatum*, *Narcissus perezlarae*, *Odontites valentinus*, *Orchis papilionacea* i *Parentucellia viscosa*. D'altra banda, per a les espècies catalogades com a vulnerables s'han trobat un total de 45 citacions noves per a 20 tàxons.

La majoria de les citacions es van trobar en 2009 (19), 18 en 2008 i 17 en 2007. En la majoria dels casos, les citacions van ser trobades per personal del Servei de Biodiversitat (tècnics, brigades, etc.), encara que en alguns casos la troballa va ser per part de personal alié al servei, però sempre corroborada en camp pel personal propi del servei.

En tots els casos, aquestes citacions ja han sigut transferides al Banc de Dades de Biodiversitat, i posteriorment seran publicades en una revista científica. A més, a aquesta primera contribució se'n succeiran d'altres en què s'inclouran citacions d'espècies dels annexos II i III del decret, o siga, per a les espècies protegides no catalogades i les vigilades.

Taula 8. Noves citacions per a espècies vegetals catalogades en perill d'extinció o vulnerables al Catàleg valencià d'espècies de flora amenaçades

Tàxon	Municipi	Any de trobada	Catalogació en el decret
<i>Achillea santolinoides</i>	Villena	2009	EP
<i>Anarrhinum fruticosum</i>	Crevillent	2008	EP
<i>Antirrhinum valentinum</i>	Llaurí	1998/2009	VU
<i>Antirrhinum valentinum</i>	Tavernes	2006	VU
<i>Antirrhinum valentinum</i>	Tavernes	2007	VU
<i>Biarum dispar</i>	Agres	2006	VU
<i>Biarum dispar</i>	Alfafara	2005	VU
<i>Biarum dispar</i>	Llutxent	2008	VU
<i>Biarum dispar</i>	la Vall d'Ebo	2008	VU
<i>Biarum dispar</i>	Alfafara	2008	VU
<i>Campanula mollis</i>	Villena	2007	VU
<i>Centaurea lagascae</i>	Oriola	12/06/2009	VU
<i>Cheilophophus lagunae</i>	Xàbia	2007	VU
<i>Commicarpus africanus</i>	Callosa de Segura	2009	VU
<i>Euphorbia nevadensis</i> subsp. <i>nevadensis</i>	Confrides	2008	VU
<i>Leucocjum valentinum</i>	Sagunt	1997	VU
<i>Limonium dufourii</i>	València	2006	VU
<i>Limonium lobatum</i>	Santa Pola	2009	EP
<i>Limonium mansanetianum</i>	Castelló	2005	VU
<i>Limonium mansanetianum</i>	Manuel	2005	VU
<i>Limonium mansanetianum</i>	Xàtiva	2005	VU
<i>Limonium mansanetianum</i>	Algemesí	2009	VU
<i>Limonium mansanetianum</i>	Montortal	2009	VU
<i>Lupinus mariae-josephae</i>	Gandia	2007	VU
<i>Narcissus perezlarae</i>	Dènia	2008	EP
<i>Narcissus perezlarae</i>	Oliva	2008	EP
<i>Odontites valentinus</i>	Torreblanca	2009	EP
<i>Odontites valentinus</i>	Sagunt	2008	EP
<i>Ophioglossum lusitanicum</i>	Benifairó	2007	VU
<i>Orchis conica</i>	Barx	2009	VU
<i>Orchis conica</i>	Benidoleig	2009	VU
<i>Orchis conica</i>	Pedreguer	2009	VU
<i>Orchis papilionacea</i>	Bocairent	2007	EP
<i>Orchis papilionacea</i>	Jarafuel	2008	EP
<i>Orchis purpurea</i>	Bocairent	2008	VU
<i>Parentucellia viscosa</i>	Vilafamés	2007	EP
<i>Pinguicula vallisnerifolia</i>	Enguera	2008	VU
<i>Pinguicula vallisnerifolia</i>	Moixent	2008	VU
<i>Pteris vittata</i>	Xeresa	2009	VU
<i>Pteris vittata</i>	Millares	2009	VU
<i>Serapias lingua</i>	Carcaixent	2009	VU
<i>Serapias lingua</i>	Carcaixent	2008	VU
<i>Serapias lingua</i>	Barx	2009	VU
<i>Silene diclinis</i>	Barx	2008	VU
<i>Silene diclinis</i>	Xàtiva	2009	VU
<i>Silene diclinis</i>	Quatretonda	2008	VU
<i>Silene diclinis</i>	Quatretonda	2006	VU
<i>Sternbergia colchiciflora</i>	Bocairent	2008	VU
<i>Teucrium lepicephalum</i>	Finestrat	2006	VU
<i>Teucrium lepicephalum</i>	la Nucia	2006	VU
<i>Thymus lacaite</i>	Requena	2008	VU

VII reunió estatal de cranc de riu autòcton

El dia 17 de novembre va tenir lloc a València la VII reunió tècnica nacional sobre la conservació del cranc de riu, a la qual van assistir 80 especialistes en la **conservació** d'aquest cranc. Ha sigut la primera reunió en què s'ha parlat sobre mètodes de cens i s'han exposat els aplicats amb èxit a les nostres aigües (pesca elèctrica i màxima versemblança a Castella-la Manxa, captura manual i marcatge i recaptura a Aragó i captura manual i màxima versemblança a la Comunitat Valenciana), que ofereixen uns resultats molt més precisos que els tradicionals a la resta d'Europa (basats en la captura amb mornells).

Es va presentar l'Esborrany de l'estratègia nacional per a la conservació del cranc de riu. Aquesta estratègia serà un document sobre el qual poder treballar en els plans de recuperació autonòmics.

Un altre aspecte tractat en la reunió va ser l'estat de conservació de les poblacions en les diverses regions espanyoles (tot i que encara són diverses les autonomies que no realitzen accions de recuperació, cada vegada en són més les que sí que ho fan) demostrant, a més, que, amb un esforç mínim, és possible recuperar moltes poblacions extintes. Potser l'exemple més clar siga el valencià, ja que en 10 anys s'ha passat de 6 poblacions conegudes a 30 en l'actualitat.

Espècies invasores *Murdannia spirata* (*Commelinaceae*) a València, una nova espècie al·lòctona per a la flora europea

Emili Laguna

Recentment ha sigut trobada dins dels vivers de l'Ajuntament de València al Saler un exemplar de *Murdannia spirata*, planta pertanyent a la família de les commelinàcies, fins ara desconeguda per a la flora europea. La seua àrea de distribució natural inclou els territoris del sud-est de la Xina, Bhutan, Nepal, Índia, Indonèsia, Taiwan, Laos, Malàisia, Myanmar, Filipines, Sri Lanka, Vietnam i Samoa, i s'ha indicat també com una espècie introduïda a Florida el 1965.

M. spirata és una herba perenne amb rizomes subterranis allargats, amb tiges de 35-50 cm d'alçària i flors vistoses de color blau. Dins de la seua àrea de distribució natural resulta pròpia d'ambients boscosos, zones humides, vores de rius i llacunes, tolles, séquies o com a mala herba en camps d'arròs, on arriba a colonitzar molts camps de cultius.

Com a possible explicació de la seua aparició, és molt probable que s'haja produït per la utilització de fibra de coco com a complement dels substrats per a la producció de planta en viver. En concret, aquest component prové en la majoria dels casos de Sri Lanka, un dels països on *M. spirata* es distribueix de manera natural. Encara que fins al moment no s'ha demostrat que la utilització d'aquest tipus de components constituïska un vector de transport de flora exòtica, s'ha comprovant que el seu ús als vivers ha multiplicat l'aparició d'herbes adventícies de difícil eradicació, incloent la presència de noves espècies invasores com *Ludwigia hyssopifolia* (vegeu *BIOdiversitat* núm. 10). En conseqüència, convé adoptar mesures preventives que reduïsqen l'ús d'aquests materials importats per a les mesclades de substrats. La substitució per complements nacionals alternatius que no disminuïsqen la producció estimada, com per exemple el compost, triturat de pinyes i corfa de pi, pellofa d'arròs, etc. tancaria aquesta via d'entrada a espècies exòtiques, alhora que crearia un sistema compatible amb la producció sostenible i ecològica de planta en la pràctica viverística.

Estudi de plantes amenaçades de la Tinença de Benifassà

Tasio

A instàncies del Servei de Biodiversitat i de la Direcció del Parc Natural de la Tinença de Benifassà, es va realitzar aquest treball amb l'objectiu d'obtenir informació poblacional sobre les espècies de la flora local de la Tinença de Benifassà i Vallibona, localitzades en l'àmbit territorial del Pla d'ordenació dels recursos naturals (PORN) incloses en perill d'extinció i vulnerables en el Catàleg valencià d'espècies de flora amenaçades.

Dels 22 tàxons que es plantejaven com a objecte de l'estudi, se'n van localitzar 17, mentre que 1 va ser descartat per haver-se comprovat que la referència a la seua presència a la Tinença de Benifassà era incorrecta. 4 no han pogut ser relocalitzats, i es va trobar una orquídia (*Dactylorhiza incarnata*) de la qual no es coneixien referències prèvies. D'altra banda, els treballs de camp duts a terme en l'àmbit del PORN de la Tinença de Benifassà han permès la localització de noves poblacions d'algunes d'aquestes espècies, de les quals no hi havia referències prèvies. És el cas d'*Antirrhinum pertegasii*, *Iris foetidissima*, *Neottia nidus-avis*, *Pinguicula dertosensis*, *Platanthera bifolia*, *Platanthera chlorantha*, *Polystichum aculeatum*, *Salix tarraconensis* i *Ulmus glabra* (taula).

Quant a l'estat de conservació de les poblacions, en la majoria dels casos ha resultat ser alarmant o preocupant. Moltes de les espècies localitzades tenen molt escassos efectius i àrees d'ocupació molt reduïdes, la qual cosa les fa extremadament sensibles davant dels factors d'amenaça. Únicament 2 dels tàxons estudiats tenen la totalitat de les poblacions a l'àmbit del PORN incloses en els límits de l'espai protegit (*Asplenium celtibericum* i *Euphrasia salisburgensis*), mentre que només 6 espècies més presenten almenys una de les poblacions dins del parc natural (*Antirrhinum pertegasii*, *Pinguicula dertosensis*, *Platanthera bifolia*, *Polystichum aculeatum*, *P. setiferum* i *Salix tarraconensis*).

Taula 9. Resultats obtinguts amb les poblacions dels 23 tàxons estudiats

	Annex	Refer.	Confir.	Nova	Extinta	Descart.	Actual
<i>Antirrhinum pertegasii</i>	II	10	7	1	0	2	8
<i>Armeria fontqueri</i>	II	1	1	0	0	0	1
<i>Asplenium celtibericum</i>	I.1	2	2	0	0	0	2
<i>Atropa belladonna</i>	II	1	0	0	1	0	0
<i>Dactylorhiza incarnata</i>	I.2	0	0	1	0	0	1
<i>Dactylorhiza insularis</i>	I.2	1	0	0	0	0	0
<i>Dactylorhiza maculata</i>	II	1	0	0	0	1	0
<i>Euphrasia salisburgensis</i>	I.2	1	1	0	0	0	1
<i>Iris foetidissima</i>	II	1	1	1	0	0	2
<i>Listera ovata</i>	II	1	0	0	0	0	0
<i>Neottia nidus-avis</i>	II	8	0	1	0	0	1
<i>Ophrys incubacea</i>	II	2	1	0	0	1	1
<i>Phyllitis scolopendrium</i> subsp. <i>scolopendrium</i>	II	3	3	0	0	0	3
<i>Pinguicula dertosensis</i>	I.2	9	8	1	0	0	9
<i>Platanthera bifolia</i>	II	4	1	2	0	0	3
<i>Platanthera chlorantha</i>	II	3	2	1	0	0	3
<i>Polystichum aculeatum</i>	I.2	2	1	2	0	0	3
<i>Polystichum setiferum</i>	II	2	2	0	0	0	2
<i>Populus tremula</i>	II	1	0	0	0	0	1
<i>Salix tarraconensis</i>	II	10	8	1	0	1	9
<i>Saponaria officinalis</i>	II	1	0	0	1	0	0
<i>Tilia platyphyllos</i>	I.2	8	4	0	0	1	4
<i>Ulmus glabra</i>	I.2	6	2	1	1	1	3

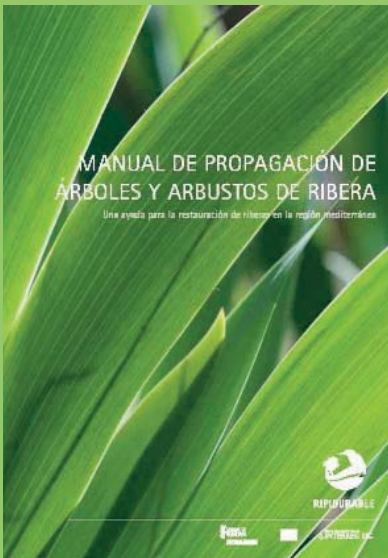
Annex: Catalogació del tàxon en el Catàleg valencià d'espècies de flora amenaçades. Refer.: poblacions amb referències prèvies. Confir.: poblacions confirmades. Nova: poblacions noves localitzades. Extinta: poblacions presumiblement extintes. Descart.: poblacions descartades. Actual: poblacions localitzades en l'actualitat.

Els llibres que ací presentem són producte d'un projecte de cooperació interregional anomenat RIPIDURABLE (www.ripidurable.eu) finançat amb fons europeus, amb l'objectiu de buscar

respostes a problemes relacionats amb la gestió i restauració d'àrees de ribera. Els dos llibres són accessibles per Internet en l'adreça electrònica següent: http://www.ripidurable.eu/news_detail.php?lang=2&id_channel=12&id_page=68&id=50

Noves publicacions

Projecte ripidurable

Manual de propagación de árboles y arbustos de ribera. Una ayuda para la restauración de riberas en la región mediterránea

Aquest llibre s'ha concebut com una eina de suport als viveristes i a les persones que, sense ser especialistes, aborden l'activitat de producció d'espècies de ribera per al seu ús en restauracions hidrològiques. S'ofereixen dades útils per a la producció de llavors, parts de planta i plantes d'espècies arbòries, arbustives i lianoides. S'ha inclòs informació d'espècies dominants en formacions ripàries, espècies interessants per la seua interacció amb la fauna i espècies tradicionalment usades en les restauracions hidrològiques. S'han inclòs alguns tàxons que no són estrictament de ribera, sinó propis de la màquia i el bosc mediterranis, però que troben en aquests ambients un àmbit propici.

La informació aportada s'estructura en fitxes, en les quals s'inclouen dades rellevants per a la producció dels materials de reproducció, des de la recol·lecció fins a la conservació, sobre les característiques físiques de les llavors i sobre els mètodes més adequats per a l'obtenció de plantes. També s'ofereix informació general sobre el tàxon: la distribució geogràfica, l'ecologia, els caràcters necessaris per a la identificació taxonòmica i la biologia reproductiva.

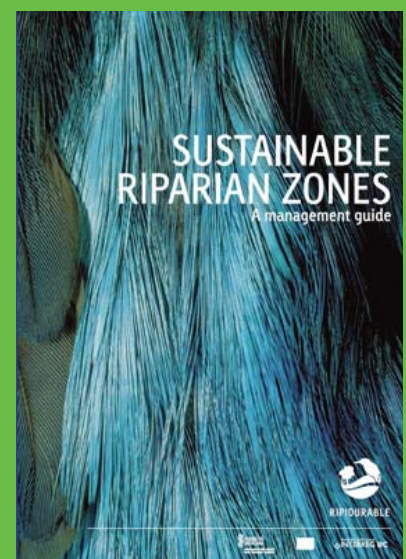
Així mateix, el llibre inclou taules i figures que pretenen facilitar la identificació d'espècies dels gèneres *Populus*, *Tamarix* i *Salix* que poden trobar-se a la regió mediterrània europea.

Sustainable riparian zones (actualment només en versió anglesa)

Aquesta guia ha sigut concebuda com una eina pràctica d'utilitat per als gestors i els professionals implicats en la conservació o restauració dels rius i les riberes; pot ser també un llibre de consulta per a estudiants i acadèmics, o despertar l'interés del gran públic. Aquest llibre, en el qual han participat un total de 64 autors, pretén aportar una visió global de què són i com funcionen aquests sistemes naturals.

En la primera part es defineixen els conceptes bàsics sobre la dinàmica i la morfologia de les àrees de ribera, i de les lleis que les regeixen. La segona part presenta, de forma breu, els elements biòtics dels sistemes riparis: vegetació, peixos, amfibis i rèptils, aus i mamífers. S'inclouen dos apartats on es descriuen les principals comunitats vegetals ripàries als dos extrems de la regió mediterrània europea: les penínsules hel·lènica i ibèrica. La tercera part, s'ha concebut com una miscel·lània de temes relacionats amb diferents eines d'avaluació i estudi de les àrees de ribera. En la quarta part, es descriuen els elements principals propis dels processos d'elaboració i execució d'un projecte de restauració ecològica des d'un enfocament multidisciplinari.

També es tracten ací diferents tècniques i maquinària utilitzades en el manteniment de llits i talussos, com també algunes tècniques de bioenginyeria en l'estabilització de talussos i mètodes i criteris per a la reintroducció i l'establiment de vegetació de ribera. La cinquena i última part del llibre està reservada a la presentació dels tres projectes de rehabilitació ecològica elaborats durant el Projecte ripidurable, enriquida amb la incorporació d'uns altres dos projectes externs.

Banc de Germoplasma

Període 2008-2009

El Banc de Germoplasma de Flora Silvestre Valenciana conserva llavors d'espècies de flora silvestre, i dóna prioritat als tàxons protegits i vigilats i als endèmics exclusius o iberolevantins. Aquest banc l'integren les col·leccions del Banc de Germoplasma del Jardí Botànic de la Universitat de València, on resideix la seu central, el Banc del CIP-el Palmar, centre especialitzat en treballs amb flora aquàtica, i, per últim, el Banc de Llavors Forestals de la Comunitat Valenciana, adscrit al CIEF i dedicat a la conservació i producció d'espècies de la flora forestal silvestre valenciana.

Durant el període 2008-2009 (tancat a l'octubre del 2009), el nombre total d'accessions d'espècies de flora silvestre ha sigut de 320, recol·lectades sobre un total de 189 espècies. Aquestes accessions recullen un total de 2.238.522 llavors, amb un pes total de 426 g. Per províncies, el nombre més gran d'accessions s'ha recol·lectat a València, 163; seguit d'Alacant, 108, i Castelló, amb 49. Per a la flora amenaçada, el nombre d'accessions (2008-2009) per a les espècies catalogades en perill d'extinció ascendeix a 48 i el de vulnerables a 52. Per a les espècies que es recullen en la resta de categories del decret, en el grup d'espècies protegides no catalogades n'apareixen un total de 20, i com a espècies vigilades el nombre és de 27. Destacar les 173 accessions d'espècies no catalogades en cap dels annexos del decret, però que constitueixen en molts casos lots per a espècies endèmiques o de gran raresa per a la flora valenciana.

Per anys i quantitats de llavors, en el període 2008 s'han recol·lectat un total de 570.483 llavors d'espècies en perill d'extinció, seguit de 119.555 llavors d'espècies que cataloguen com a vulnerables. Per la seua banda, per a l'any 2009, el nombre de llavors d'espècies en perill d'extinció és de 259.136, i el de llavors d'espècies vulnerables, de 242.582.

La reunió de tortugues marines del Mediterrani

Malgrat els anys que porten en funcionament al Mediterrani espanyol els centres de recuperació de tortugues marines, només hi ha hagut contactes esporàdics entre tècnics de diferents comunitats i els projectes s'han desenvolupat de manera descoordinada. Per a poder aprofitar l'experiència de cada centre i trencar aquest aïllament, el Servei de Biodiversitat, en col·laboració amb l'Oceanogràfic, va organitzar els dies 17 i 18 de novembre del 2009 la I reunió tècnica de centres de recuperació de tortugues marines del Mediterrani espanyol, amb un total de 36 assistents entre veterinaris i tècnics de les institucions següents:

- Conselleria de Medi Ambient, Aigua, Urbanisme i Habitatge
- Oceanogràfic de València
- Universitat de València
- CRAM de Catalunya
- Centre de Recuperació de Fauna Silvestre El Valle. Conselleria d'Agricultura i Aigua de la Regió de Múrcia
- Direcció General de Patrimoni Natural i Biodiversitat. Conselleria d'Agricultura i Aigua de la Regió de Múrcia
- Fundació Aspro Natura (Marineland Mallorca). Illes Balears
- Estació Biològica de Doñana, CSIC
- EGMASA/ Conselleria de Medi Ambient de la Junta de Andalucía.

L'ordre del dia va comptar amb la presentació de les activitats de cada centre i cinc taules de treball sobre marcatge i seguiment, tractaments veterinaris, resultats dels estudis genètics, campanyes d'educació ambiental i projectes de nidificació.

Entre les conclusions d'aquesta primera Jornada destaca la recomanació de la utilització del doble marcatge (microxip intradèrmic i xapa metàl·lica), la creació d'una base de dades conjunta dels centres de recuperació del Mediterrani espanyol o l'organització d'actes conjunts com la solta coordinada de tortugues marines l'estiu proper.